

Magdalena Puda-Blokesz

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

A złote jabłko stało się jabłkiem niezgody – o kulturowym i leksykograficznym wymiarze dwóch mitologizmów z komponentem nazywającym owoc

Słowa kluczowe: frazeologia, mitologia, symbolika, kultura, leksykografia

Key words: phraseology, mythology, symbols, culture, lexicography

Słowo wstępu

Tadeusz Sinko w jednej ze swoich prac stwierdził, iż za godło podkreślające początek cywilizacji europejskiej można by przyjąć pannę na byku odzwierciedlającą mit o porwaniu Europy przez Zeusa (zob. Sinko 1988: 29). Miałoby to niejako podkreślać zapomniany czasem fakt, iż kultura europejska została ukształtowana w znacznej mierze przez wpływy antyku. Język jako system symboliczny pozwala człowiekowi na wyrażanie treści kulturowych i wychodzenie poza indywidualne doświadczenia (zob. Burszta 1998: 66). Zauważyć to można we frazeologii, w której obecność utrwalonych połączeń wyrazowych motywowanych mitologicznie potwierdza niegdysiejsze silne oddziaływanie starożytnej kultury grecko-rzymskiej na kulturę rodzimą (zob. Puda-Blokesz 2014, Oleśkiewicz 2007). Frazeologizmy *złote jabłko* i *jabłko niezgody* należą do jednostek języka zawierających mitologiczny ładunek kulturowy, być może już nieczytelny dla użytkowników języka.

Krótko o etymologii leksemu *jabłko*

Członem nadrzędnym, dookreślanym, stałym obydwóch omawianych frazeologizmów, jest komponent nazywający owoc: *jabłko*. Wyraz *jabłko* (w staropolszczyźnie istniała również forma *jebłko*), pochodzący od prasłowiańskiej formy **ablŕko*, od XV wieku określa 'owoc jabłoni' (w języku staropolskim też *jebłŕń*), w dialektach służy także nazywaniu samej jabłoni, czyli 'drzewa owocowego *Malus*' (zob. Boryś 2005: 201–202). *Jabłkami* nazywano

też inne kuliste owoce, na przykład ‘owoce kasztanowca’ czy ‘owoce grana-tu’; części ciała, na przykład ‘grdykę’ czy ‘mięśnie konia uwypuklone pod skórą’, w kaszubskim – ‘żrenicę’. Prasłowiański morfem rdzenny **abl-ъko* stanowi podstawę semantyczną i formalną wyrazu *jabłko* w innych językach słowiańskich: w czeskim *jablko*, w rosyjskim *яблoкo*, w słoweńskim *jabolko*, co potwierdza, że wyraz ten ma charakter ogólnosłowiański. Zasięg etymologiczny tej jednostki języka jest jednak o wiele większy. Podstawą form prasłowiańskich było praindoeuropejskie dialektyczne **āblū-* ‘jabłko’, w językach słowiańskich rozszerzone za pomocą przyrostka **-ko-* (zob. Boryś 2005: 201–202). Różnice wokalizmu tego określenia w językach niesłowiańskich (por. ang. *apple*, niem. *apfel*, hol. *appel*, szwedz. *äpple*) mogą świadczyć o niezależności zapożyczenia z nieznanego źródła (zob. Bańkowski 2000: 566). Greckie określenie *mélon* i pochodząca od niego łacińska nazwa jabłka *malum*, *malus* mają ogólniejsze znaczenie ‘owoc’ (zob. Kopaliński 1990: 112; Sobol 1996: 706 – etymologia słowa *melon*).

Symbolika jabłka w różnych kulturach – w zarysie

Dzikie jabłonie i ich owoce znane były od dawna, a odmiany hodowlane w Europie Środkowej pojawiły się już w młodszej epoce kamiennej (zob. Biedermann 2001: 118). Jabłka, owoce tych drzew, uznawane są za źródło wielu wartości odżywczych. Zarówno walory smakowe, estetyczne, zapachowe, jak i odżywcze owocu sprawiły, że w różnych kulturach cechuje go wielorakie znaczenie symboliczne.

O bogatej międzynarodowej symbolice jabłka można przeczytać w słownikach symboli, których autorzy reprezentują różne narodowości (m.in. Biedermann 2001: 118–119; Chenel, Simarro 2008: 82; Kopaliński 1990: 112–114; Oesterreicher-Mollwo 1992: 53). Symbolika jabłoni koreluje z symboliką rodzonych przez nią owoców. Drzewo to jest darem ziemi, a jego płody to życie. Jak pisze Manfred Lurker: „dla dawnych ludów drzewa były darem Boga, ofiarowanym człowiekowi u zarania dziejów i oczekującym ich z powrotem po śmierci” (Lurker 1994: 211).

Uczestnicy kultury europejskiej symbolikę jabłka i jabłoni wiążą z historią kuszenia Ewy. Jabłko, choć nie wspomina się o nim w Piśmie Świętym (Rdz 3, 1–6)¹, z biegiem czasu zajmuje miejsce owocu zakazanego i staje się emblematem wiedzy i wtajemniczenia, ale także symbolem grzechu, pokusy i całokształtu wyobrażeń o tym, co dobre i złe (zob. Kopaliński 1990:

¹ W tekście Biblii nie mówi się o jabłkach, tylko o „owocach z drzewa, które jest w środku ogrodu” (BT, Rdz 3, 1–6; zob. Kopaliński 1990: 112). Europejskie jabłka nie były znane na Bliskim Wschodzie, dlatego też za owoc zakazany różne tradycje uznają figę, pigwę lub owoc granatu (Biedermann 2001: 118).

112). Skojarzenie słodczy jabłka z grzechem znajduje swoje odbicie w języku: łac. *malum* to ‘jabłko’, ale też ‘zło’ (zob. Lurker 1994: 236; Biedermann 2001: 119). Określeniem anatomicznym nawiązującym do popełnienia przez pierwszych ludzi grzechu pierworodnego jest termin *jabłko Adama* (łac. *pomum Adami*), oznaczający ‘wypukłość widoczną na przedniej stronie szyi, zwłaszcza u mężczyzn’ (USJP) – według legendy to kawałek zakazanego owocu, który utknął w gardle ojca ludzkości (zob. Kopaliński 1990: 112). Symbolem zbawienia, atrybutem odkupienia grzechu popełnionego przez Adama i Ewę jest jabłko w ręku Chrystusa (zob. Kopaliński 1990: 113). Wywiedziona z Biblii symbolika owocu jest bardzo bogata – w Księdze Przysłów do złotych jabłek przyrównuje się trafne słowa wypowiedziane w odpowiednim momencie: „Złote jabłka na sprzętach ze srebra – to słowo mówione w czasie właściwym” (BT, Prz 25, 11; zob. Kopaliński 1990: 114).

W kulturze świeckiej jabłko (*jabłko królewskie*) jako jedno z insygniów władzy królewskiej i cesarskiej (obok berła i korony) symbolizuje władzę nad światem. Gwarantem owego znaczenia symbolicznego jest sferyczny kształt jabłka, przypominający kulę, która wyraża ideę całości i doskonałości. Złote jabłko w ręku władcy to symbol władzy absolutnej (zob. Chenel, Simarro 2008: 82; Kopaliński 1990: 112–113).

Jabłko nosi także znamienne znaczenie symboliczne w innych kulturach i mitologiach. W mitologii skandynawskiej bogini Iduna strzegła złotych jabłek, których spożywanie gwarantowało bogom wieczną młodość (zob. Lurker 1994: 211; SMTK 460). W mitologii celtyckiej jabłko było owocem magicznym, symbolem wiedzy i objawienia, samoodradzającym się, czarodziejskim pożywieniem, które rośnie na świętym drzewie (zob. Kopaliński 1990: 112), oznaką wiedzy duchowej (Oesterreicher-Mollwo 1992: 53).

Władysław Kopaliński tak ujmuje niezwykle bogatą wartość symboliczną jabłka:

Jabłko jest symbolem wieczności; całości; Ziemi; gwiazdy; życia, zdrowia, odmłodzenia, wiecznej młodości, nieśmiertelności; dziecka, wiosny, początku; jesieni, końca, śmierci; wieszczby, mądrości, wiedzy, wtajemniczenia; obecności boskiej; odkupienia; grzechu; władzy królewskiej; miłości, pokusy, uciech seksualnych, radości doczesnych, płodności; niebezpieczeństwa, niezgody; jedności; grawitacji (Kopaliński 1990: 112).

Powyższy zarysowy przegląd wartości symbolicznej jabłka w różnych kulturach, z pominięciem mitologii greckiej (zob. kolejny rozdział), pokazuje jej rozpiętość: z jednej strony jabłko symbolizuje życie (zdrowie, urodzaj, płodność, miłość, dostatek, długowieczność, nieśmiertelność), a z drugiej – pokusę, grzech i śmierć (spożycie jabłka uczyniło Adama i Ewę śmiertelnikami).

Motywacja mitologiczna frazeologizmów *złote jabłko* i *jabłko niezgody*

Drugi obok kultury judeochrześcijańskiej, niegdyś niezwykle ekspansywny filar kultury europejskiej – mitologia klasyczna – odciska znaczące piętno na symbolice jabłka i jabłoni.

Za utrwalonymi połączeniami wyrazowymi o mitologicznej proveniencji kryje się mit lub jego fragment. Rozpatrywane tutaj frazeologizmy *złote jabłko* i *jabłko niezgody* stanowią swoistą syntezę trzech kluczowych wątków wywiedzionych z mitologii greckiej, w których osadzeni są konkretni bohaterowie mitologiczni: 1) ogród Hesperyd, 2) wyścig Atalanty, 3) sąd Parysa. Mitologiczna motywacja u podstaw jest wspólna, nawiązuje do hesperyjskiego ogrodu, w którym rosły na drzewie złote jabłka. Drzewo rodzące złote jabłka w ogrodzie Hesperyd podarowała Matka Ziemia (Gaja) w prezencie ślubnym Herze i Zeusowi (zob. Grimal 1997: 133; Zamarovský 2006: 201). Jabłka te, związane z zaślubinami i z daniem nowego życia, stały się symbolem płodności i nieśmiertelności. Owoc wiązany jest również z kobietą, która może dać nowe życie. Złote jabłka w tym kontekście oznaczają także zachód, ponieważ to właśnie w tej części świata mieściły się ogrody hesperyjskie, na dalekim Zachodzie², w Hesperii (gr. *hésperos* ‘wieczór, zachód’) (zob. Kopaliński 1990: 113); same Hesperyd określa się mianem *nimf wieczornych*, których imiona przypominają barwy nieba o zachodzie słońca (zob. Grimal 1997: 133). Symbolika wpisana w sens frazeologizmu *złote jabłko* wiąże się z określeniem czegoś cennego lub dochodowego. Wartość immanentną podkreśla już człon określająco-wyróżniający *złote*. Wiadome jest, że szlachetny kruszec nazywany *złotem* ma dla ludzkości niebagatelne znaczenie, symbolizuje między innymi niezmienność, wieczność i doskonałość, ale także przywiązanie do dóbr doczesnych, ziemskich, do wartości przemijających (zob. Bartmiński 2012: 163–181; Kopaliński 1990: 495–497; Lurker 1989: 279–280; Oesterreicher-Mollwo 1992: 185). Niesłychaną wartość złotych jabłek dodatkowo wzmacnia towarzysząca im pojawianiu się:

- ogrodu hesperyjskiego strzeże czujny stugłowy smok Ladon (zob. Zamarovský 2006: 201);
- wystrzegająca się małżeństwa Atalanta ulega pokusie i schyla się po prawdopodobnie pochodzące z ogrodu Hesperyd złote jabłka rzucone przez Milaniona (lub Hippomenesa), który z kolei otrzymał je od Afrodyty (zob. Grimal 1997: 46; SMTK 65 – *jabłko Atalanty*; Zamarovský 2006: 69);

² W podaniach przywołuje się nieraz odmienne umiejscowienie ogrodu – raz to zachód Libii, raz u stóp Atlasu (zob. Grimal 1997: 133), między dzisiejszym Marokiem a południową Francją (zob. Zamarovský 2006: 201).

- mitologiczny heros Herkules naraża się na niebezpieczeństwo, by spełnić rozkaz chciwego Eurysteusa i zdobyć trzy złote jabłka, które w konsekwencji zrywa dla niego tytan Atlas (zob. Grimal 1997: 133–134; Kopaliński 1990: 114; SMTK 412);
- i wreszcie jedno ze złotych jabłek, rzucone podczas wesela króla Peleusa między Herę, Atenę i Afrodytę przez boginię niezgody Eris³, staje się przyczyną sporu, wprawdzie rozstrzygniętego przez Parysa (sąd Parysa), ale prowadzącego do dziesięcioletniej wojny trojańskiej, która zakończyła się zburzeniem Troi (zob. Grimal 1997: 278; SMTK 928; Zamarovský 2006: 16–17, 201).

Sąd Parysa mocno rzutuje na symbolikę złotego jabłka – uczucia, którymi kierowały się uczestniczki sporu, czyli chciwość i próżność, doprowadziły do tragedii. Zmianie ulega symbolika złotego jabłka, staje się ono jabłkiem niezgody. Zarówno przebieg mitologicznych wydarzeń, jak i wartość kulturowo-semantyczna frazeologizmów *złote jabłko* i *jabłko niezgody* oddają częsty mechanizm ludzkiego życia i postępowania – to, co dla człowieka cenne i wartościowe, przynoszące zysk i profity, z powodu wzrastającej chciwości i próżności niejednokrotnie staje się przyczyną konfliktów i nieszczęść. Funkcja przypisywana niegdyś mitom – wyjaśnianie świata, została przejęta przez mitologizmy, które są niejako językowymi skamielinami mitów i w przenośnym, uniwersalnym znaczeniu wyjawiają prawdę o człowieku i świecie, zawierają w sobie ładunek życiowej mądrości (zob. Puda-Blokesz 2014: 29).

Jednostkę języka *złote jabłko* można uznać za wartościującą rzeczywistość pozytywnie. W przypadku drugiego frazeologizmu mamy wyraźne przewartościowanie, odwrócenie schematu aksjologicznego. Uwidacznia się to również w języku – człon *złote* zostaje wymieniony na element dookreślający: *niezgody*. W pierwszym przypadku segment przymiotnikowy służy określeniu właściwości immanentnych jabłka, w drugim – przydawka rzeczownikowa wskazuje na skutki, jakie wywołało użycie jabłka. *Złote jabłko* można uznać za frazeologizm o szerszym zakresie znaczeniowym, którego szczególnym przypadkiem jest *jabłko niezgody*, gatunkowo będące również *złotym jabłkiem*⁴. Ta z pozoru niewiele znacząca zależność, korelacja dwóch

³ Przyczyną zachowania bogini Eris był rozkaz Zeusa, który postanowił zgładzić część ludzkości. Władca Olimpu zauważył, że Ziemia ugina się pod ciężarem nadmiaru ludzi, więc postanowił jej ulżyć, a miało w tym pomóc rozpętanie wojny trojańskiej (SMTK 288). Podaje się także inne źródło warunkujące postępowanie bogini niezgody, która wszczęła spór z zemsty za to, że bogowie nie zaprosili jej na ślub króla Peleusa i morskiej bogini Tetydy (Zamarovský 2006: 134–135).

⁴ W języku włoskim leksykalno-gramatyczny odpowiednik jednostki *złote jabłko* – *pomo d'oro* jest definiowany synonimicznie jako 'jabłko niezgody' (zob. Oleśkiewicz 2007: 210).

jednostek języka, pokazuje właśnie wspomniany wyżej mechanizm charakteryzujący życie człowieka.

Rozpatrywanie jabłka jako atrybutu Afrodyty, bogini miłości zmysłowej (zob. SMTK 19), rzuca dodatkowe światło na omawiany problem. Miłość symbolizowana przez złote jabłka⁵ zarówno w życiu starożytnych bogów, jak i ludzi odgrywa ogromne znaczenie. To mitologiczne odniesienie dopełnia wygląd i budowa owocu, którego kształt przywołuje na myśl kształt kobiecych piersi, a jego gniazdo nasienne w przekroju kojarzy się z wyglądem narządów rodnych kobiety (zob. Biedermann 2001: 118). Stanisław Stabryła zaznacza, że mitologii greckiej nie da się zrozumieć bez przyjęcia prawdy, iż „siłą, która rządzi światem mitu, jest miłość”, i że „w przebogatym skarbcu greckiej mitologii miłość zajmuje niewątpliwie miejsce niezwykle ważne, jest motywem dominującym we wszystkich rodzajach opowieści” (Stabryła 2007: 5)⁶. Kolejną ogólną i uniwersalną prawdą jest to, że życiem człowieka i jego wyborami bardzo często rządzi miłość w różnych odsłonach. Każda z bogiń biorących udział w sporze o złote jabłko pałała miłością do siebie; Parys, rozstrzygając konflikt, kierował się miłością i pożądaniem do kobiety. Dla młodzieńca kuszącymi nie okazały się sława wojenna proponowana przez Atenę ani władza, którą chciała mu ofiarować Hera, ale Helena symbolizująca piękno i zmysłową więź między kobietą a mężczyzną. To ten związek, ujawniający się także w rajskim ogrodzie w relacji Adama z Ewą, sprowadzi na Troję zagładę; niemal tak jak naruszenie Bożego zakazu sprowadziło na ludzkość grzech pierworodny.

Złote jabłko i jabłko niezgody jako mitologizmy frazeologiczne

Współtworzące zasób frazeologiczny języka polskiego jednostki leksykalne *złote jabłko* i *jabłko niezgody* ze względu na proveniencję należy zaliczyć do grupy tak zwanych **mitologizmów frazeologicznych**, czyli jednostek utrwalonych pod względem formalnym (połączenia wyrazowe) i semantycznym (znaczenie wtórne, przenośne), o dającym się ustalić pochodzeniu od realiów i zdarzeń motywowanych treściami mitologicznymi (zob. Puda-Blokesz 2014: 54, 73). Należą one zatem do mitologizmów

⁵ W *Leksykonie symboli* Hansa Biedermanna wspomina się, iż to starożytnego boga wina, Dionizosa, uznaje się za stwórcę jabłek. Owoce te przekazuje on bogini miłości, Afrodycie (zob. Biedermann 2001: 118). Pierre Grimal pisze, że jabłka, które Afrodyta podarowała ubiegającemu się o rękę Atalanty Hippomenesowi, pochodziły albo z ogrodu Hesperyd, albo ze świątyni bogini na Cyprze (zob. Grimal 1997: 46).

⁶ Tytułem literackiej wersji miłosnych wątków mitologicznych, której autorem jest znawca kultury antycznej Stanisław Stabryła, jest określenie *Złote jabłko Afrodyty* (zob. Stabryła 2007).

wielowyzrazowych i metaforycznych⁷. Znaczenia przenośne (wtórne) mitologizmów frazeologicznych, powstałe w procesie frazeologizacji, są motywowane ich pierwotnymi sensami mitologicznymi (Tabela 1).

Tab. 1. Proces frazeologizacji (metaforyzacji) mitologizmów *złote jabłko* i *jabłko niezgody*

znaczenie prymarne (pierwotne)		znaczenie przenośne (wtórne)
<p><i>złote jabłko</i> 'jabłko ze złota i w złotym kolorze, które rośnie w ogrodzie Hesperyd, strzeżonym przez stugłowego smoka; ślubny dar Gai dla Hery i Zeusa'</p> <p><i>jabłko niezgody</i> 'złote jabłko z napisem „(dla) najpiękniejszej”, rzucone podczas wesela króla Peleusa między Atenę, Afrodytę i Herę przez boginię niezgody Eris, będące przyczyną sporu rozstrzygniętego przez Parysa'</p>	transfer	<p><i>złote jabłko</i> 'źródło znacznych dochodów; przedsięwzięcie, które przynosi wielki zysk'</p> <p><i>jabłko niezgody</i> 'przyczyna sporu, konfliktu'</p>
biegun konkretny		biegun abstrakcyjny

Omawiane jednostki języka należą do nielicznej grupy mitologizmów frazeologicznych pozbawionych komponentu mitologicznego wyrażonego *explicite* (zob. Puda-Blokesz 2014: 74–77). Komponent, będący nazwą mitologiczną, jest ważnym sygnałem przybliżającym rodowód frazeologizmu. Zwłaszcza mitologiczne nazwy własne, ich derywacje i formy zapelatywizowane, zawarte w większości mitologizmów (np. *pięta Achillesa / achillesowa, janusowe oblicze czy argusowe oko*), znacznie ułatwiają genetyczną kategoryzację związków wyrazowych. Określenie płaszczyzny źródłowej (zob. Puda-Blokesz [w druku]) jednostek języka pozbawionych komponentu mitologicznego jest o wiele trudniejsze. Pomijanie informacji o genezie w opracowaniach leksykograficznych (zob. kolejny rozdział) prowadzi do pogłębienia procesu odmitologizowania badanych frazeologizmów. *Złote jabłko czy jabłko niezgody*⁸ pozbawione formalnych wskaźników mitologiczności być

⁷ Przyjmuje się szerokie rozumienie metaforyczności, obejmujące także zjawisko metonimii.

⁸ W słownikach notuje się warianty *jabłko niezgody* z komponentem mitologicznym: *jabłko Eris / Erydy* (SMTK 460–461; CP-SSS 66–67, 94, 187; R-PSSS 673–674; WC-PSF 113, 165).

może już zasilają grupę jednostek mitologicznych jedynie genetycznie (zob. Puda-Blokesz 2014: 77–81; Chlebda 2005: 214). Ich mitologiczny rodowód nadal jest możliwy do ustalenia, jednak nie jest on częścią powszechnej świadomości użytkowników języka⁹. Wydaje się, że owe stabilne formalnie i semantycznie skrzydlate połączenia wyrazowe są bytami autonomicznymi, jednak nieznanostwo ich kulturowego kontekstu, przejawiająca się czy to u nadawcy, czy u odbiorcy, może przyczynić się do zakłócenia procesu komunikacyjnego¹⁰.

Leksykograficzny stan frazeologizmów *złote jabłko* i *jabłko niezgody*

W opracowaniach współczesnej leksykografii¹¹ frazeologizm *jabłko niezgody* (notowany w 18 słownikach spośród 22 poddanych ekscerpji) jest jednostką częściej przywoływaną niż *złote jabłko* (tylko w 11 opracowaniach)¹². Jeśliby przyjąć, że frekwencja występowania określonej jednostki języka w słownikach (czy w im podobnych źródłach) jest niejako odbiciem stanu współczesnej polszczyzny, to na tej podstawie można by wnioskować, iż frazeologizm *złote jabłko* albo wychodzi z użycia, albo jest rzadziej używany niż mitologizm *jabłko niezgody*. To mogłoby się wiązać z faktem,

⁹ Wyniki badania znajomości związków frazeologicznych o rodowodzie mitologicznym przeprowadzonego wśród studentów pokazują, że jednostki te należą do zasobu ciągle się zawężającego, recesywnego, określenie ich rodowodu, stopnia utrwalenia (związek stały czy luźny), wreszcie znaczenia przenośnego dla młodych ludzi jest znacznym problemem (zob. Krzyżyk 2009).

¹⁰ Anastazja Oleśkiewicz proponuje kulturowe rozumienie związku frazeologicznego, przez który należy uznać „stałe połączenie przynajmniej dwóch wyrazów funkcjonujące jako leksykalno-semantyczna całość o charakterze metaforycznym, zapamiętywane w związku z jego konotacją kulturową i jako takie odtwarzane z pamięci w tych sytuacjach komunikacyjnych, które wymagają od nadawcy i odbiorcy znajomości kulturowego kontekstu, jeśli proces komunikacyjny ma być udany” (Oleśkiewicz 2007: 30–31).

¹¹ Poddane ekscerpji opracowania to publikacje, które zostały wydane w XX i XXI wieku, jednak – zważając na źródła – obejmują one polszczyznę od XVIII do początku XXI wieku. Za opracowania o charakterze dokumentującym słownictwo uznano także AK1 i SMTK. Rozwinięcie skrótów i wykaz słowników, w których odnaleziono badane mitologizmy, zamieszczono na końcu artykułu.

¹² Wykaz miejsc: *jabłko niezgody* (AK1 108; AK 58; SW t. 3: 38; SJPDor – jabłko, niezgoda; SFS t. 1: 298, 350; NKPP t. 1: 810; SJPSzym t. 1: 815; SMTK 460–461; SS An 668, 490; PSWP t. 14: 419; t. 24: 238; CP-SSS 66–67, 94, 187; ISJP t. 1: 1029; USJP t. 2: 994; R-PSSS 673–674; WSF 451; PWN 283; WC-PSF 113, 165; WSFL 78, 336); *złote jabłko* (AK1 108; AK 15, 58, 276; SW t. 2: 120; SJPDor – jabłko, złoty; SFS t. 2: 850; NKPP t. 1: 812; SJPSzym t. 1: 815; t. 3: 1032; SMTK 65, 1487; PSWP t. 14: 419; USJP t. 1: 1255; t. 4: 1021; WSF 278) (zob. Puda-Blokesz 2014: 149–152, 157–158, 185–186).

iż użytkownicy języka częściej mówią o rzeczywistości postrzeganej negatywnie, a mitologizmem służącym aksjologii negatywnej jest właśnie *jabłko niezgody*.

Kwalifikacja sporadycznie przywoływana w sąsiedztwie notowanych mitologizmów w wymiarze odmianowo-stylistycznym wskazuje na książkowy charakter badanych jednostek (*jabłko niezgody*: CP-SSS, USJP, WC-PSF; *złote jabłko*: USJP), rzadziej publicystyczny (*jabłko niezgody*: R-PSSS). W jednym z opracowań frazeologizmy opatrzone kwalifikatorem chronologicznym *przest.* (przestarzały – WSF), potwierdzającym, iż jednostki te stopniowo wychodzą z użycia. Podany w słownikach typ kwalifikacji informuje o czasowym¹³ i stylistycznym ograniczeniu używalności omawianych frazeologizmów.

Zgodnie z typologią formalno-funkcjonalną zarówno *złote jabłko*, jak i *jabłko niezgody* należą do grupy wyrażen rzeczownikowych (zob. Lewicki, Pajdzińska 2001: 317). Z notacji leksykograficznej wynika, że cechuje je ustabilizowana struktura i stała funkcja składniowa. *Złote jabłko* w polszczyźnie jest jednostką bezwariantową¹⁴. Za taką można by również uznać *jabłko niezgody*, jednak istnieje rzadko przywoływany (głównie w słownikach dwujęzycznych) wariant mitologizmu, w którym człon wyróżniający *niezgody* zastępuje komponent mitologiczny w postaci *nomen proprium* odsyłający do mitologicznej bogini, sprawczyni sporu – *jabłko Eris / Erydy* <gr. *Éris ~idos*> (SMTK, CP-SSS, R-PSSS, WC-PSF).

W ekscerpowanych opracowaniach leksykograficznych rzadko zdarzają się inne (niż wyrażenie) typy formalne omawianych związków. W dwóch słownikach (czesko-polskich) odnotowano zwrot książkowy *być jabłkiem niezgody* (CP-SSS 94; WC-PSF 165), rozszerzając wyrażenie o człon werbalny

¹³ Trudno dociec, kiedy i w jaki sposób w polszczyźnie pojawiły się badane mitologizmy. Przywołane w NKPP (t. 1: 810–812) teksty, w których figurują jednostki jako aluzje do owoców z mitycznego ogrodu Hesperyd i do sądu Parysa, datuje się na lata 1589–1937 (*złote jabłko*) i 1826–1886 (*jabłko niezgody*). Podkreślić należy, że w NKPP nie podano znanych współcześnie przenośnych znaczeń mitologizmów, przywołana zaś dokumentacja raczej nie potwierdza ich sfrazeologizowania, a jedynie formalne utrwalenie. W SPXVI (t. 9: 126) również nie wskazano metaforycznego charakteru jednostki *jabłko złote / złote jabłko*, wyodrębniono jedynie połączenie wyrazowe i podano dokumentację tekstową, w której jednostka języka została użyta w znaczeniu prymarnym. W adnotacji artykułu hasłowego poświęconego *jabłku*: „Jabłko występujące w mitologii greckiej (także w aluzjach)” (jw.) nie odnaleziono drugiej z omawianych jednostek języka (zob. SPXVI t. 18: 329 – *nasienie niezgody*), co może potwierdzać, że jednostka *złote jabłko* formalnie istniała wcześniej niż *jabłko niezgody*. W dostępnych starszych opracowaniach leksykograficznych nie odnaleziono badanych jednostek (zob. SL czy Kn).

¹⁴ Jedynie w SMTK (s. 65, 1487) pojawiają się określenia *jabłka Atalanty* czy *złote jabłko Hesperyd*, jednak służą one nazywaniu mitologicznych obiektów i zachowują prymarne znaczenie.

być. Antoni Krasnowolski notuje inny zwrot *jabłko niezgody rzucić między (kogo)* (AK 58). Wymienione warianty zdają się jednak obrazować składniowo-semantyczne zależności wyrażenia.

Obydwa frazeologizmy cechuje wysoki stopień leksykalizacji. W semantycznej klasyfikacji zaliczyć je należy do idiomów, czyli do jednostek mających nieregularne globalne znaczenie. Trzeba zaznaczyć, iż segmenty określające *złote* i *niezgody* w omawianych mitologizmach są członami ukierunkowującymi przenośne znaczenia całych frazeologizmów, stanowią niejako ośrodek semantyczny mitologizmów. Ich właściwy ładunek semantyczny: *złoty*, czyli 'drogocenny, wartościowy'; *niezgoda*, czyli 'brak zgody, konflikt między kimś a kimś', jest znaczącym elementem motywującym znaczenie przenośne połączeń wyrazowych.

W opracowaniach leksykograficznych znajdujemy przeważnie tożsame semantycznie definicje, w których *złote jabłko* to 'doskonały interes, coś, co przynosi wielkie zyski' (SJPDor, SJPSzym, PSWP, USJP); 'źródło wielkich dochodów' (SJPSzym); 'coś, co przynosi doskonały dochód' (SFS); 'bardzo zyskowny interes' (SMTK); 'korzystny interes, wydajny majątek' (WSF). Zwrócić należy uwagę, iż *złote jabłko* to nie konkretne bogactwo czy jednorazowe wzbogacenie się, ale źródło ustawicznego zysku – interes, inwestycja przysparzająca dóbr materialnych. Potwierdza to Antoni Krasnowolski, który *złotym jabłkiem* nazywa 'intratną majątność, np. wieś, dającą wielkie dochody' (AK1) czy 'majątek bardzo wydajny lub korzystny interes' (AK). W WSF pojawia się dodatkowe ujęcie znaczeniowe *złotego jabłka* definiowanego następująco: 'bogactwo jako obiekt pożądania'. W przypadku *jabłka niezgody* w obrębie definicji słownikowych również nie zauważa się rozbieżności semantycznych. W źródłach leksykograficznych jednostkę tę definiuje się jako 'przedmiot, przyczynę sporu, konfliktu, kłótni, niesnasek; źródło rozbieżności zdań, powód do kłótni'. Antoni Krasnowolski bardziej konkretyzuje znaczenie frazeologizmu 'przedmiot ciągłych kłótni między współzawodnikami' (AK1). Definicje znaczenia jednostek języka w poszczególnych opracowaniach można uznać za synonimiczne. Łączy je *tertium comparationis*, czyli wspólny element pojęciowy: w przypadku znaczeń *złotego jabłka* będzie to 'interes przynoszący zysk', w przypadku *jabłka niezgody* – 'przyczyna konfliktu'. Wspólny mianownik semantyczny występuje także w znaczeniach reprezentowanych przez obcojęzyczne odpowiedniki polskich frazeologizmów. Dodać należy, iż w niektórych opracowaniach nie podano definicji znaczenia przenośnego mitologizmów (por. *jabłko niezgody* – AK, SS, NKPP, SMTK; *złote jabłko* – NKPP).

W sąsiedztwie omawianych mitologizmów przywoływane są inne utrwalone wyrażenia, które w jednych opracowaniach mają pełnić funkcję dopełniającą definicję lub definiującą, w innych zaś pokazywać relacje

synonimiczne połączeń wyrazowych. Jednostka języka *złote jabłko* gromadzi wokół siebie przenośnie rozumiane związki wyrazowe o innej motywacji, jednak o tożsamym znaczeniu: *kopalnia złota* (SW t. 2: 120; USJP t. 4: 1021), *złota żyła* (SMTK 1487; USJP t. 4: 1021); *żyła złota* (USJP t. 4: 1021), *złoty interes* (SMTK 1487). W bliskim związku znaczeniowym z mitologizmem *jabłko niezgody* pozostają: *kość niezgody* (AK 58; SW t. 3: 38; SJPDor – niezgoda; SFS t. 1: 350; PSWP t. 24: 238; ISJP t. 1: 1029; USJP t. 2: 994; R-PSSS 673–674; WC-PSF 113, 165); *ziarno niezgody* (SJPDor – niezgoda); *kamień niezgody* (WSF 451). Na uwagę zasługuje jednostka języka *kość niezgody*, w niektórych opracowaniach traktowana nie jako synonim, ale jako wariant czy oboczność mitologizmu *jabłko niezgody* (R-PSSS 673–674; CP-SSS 94; WC-PSF 113, 165). W odróżnieniu od mitologizmu frazeologizm *kość niezgody* raczej ma motywację naturalną (a nie kulturową), wynikającą z obserwacji rzeczywistości, a właściwie natury psów, które walczą o jedną kość (zob. Oleśkiewicz 2007: 168). Bez znajomości konotacji kulturowej jednostki *jabłko niezgody* użytkownikowi języka trudno dociec, dlaczego właśnie jabłko stanowi metaforyczne odniesienie do przyczyny sporu. Odmierna płaszczyzna źródłowa – motywacja (naturalna w przypadku *kości niezgody*, konwencjonalna – mitologiczna w przypadku *jabłka niezgody*) frazeologizmów stanowi przyczynę, zgodnie z którą jednostki te należy uznać za synonimy, a nie warianty jednego związku (zob. Puda-Blokesz 2011).

W notacji leksykograficznej wyrażen konwencjonalnych istotne jest sygnalizowanie genezy związku wyrazowego. W przypadku mitologizmów pozbawionych komponentu mitologicznego jest to wyjątkowo pożądane, ponieważ frazeologizm poprzez strukturę nie informuje o swej rodowej przynależności. W słownikach ogólnych języka polskiego często nie podaje się adnotacji wskazującej na mitologiczne pochodzenie jednostek *złote jabłko* (SW, SJPDor, PSWP, USJP) i *jabłko niezgody* (SJPSzym, PSWP, USJP). W tym typie słowników przywołano motywację mitologiczną tylko jednostki *jabłko niezgody* (w dwóch słownikach: SJPDor, ISJP). Obok rezygnacji ze wskazywania genezy związków wyrazowych można zauważyć także pomijanie kwalifikacji genetycznej typu *mit.* czy *mit. gr.* – w słownikach języka polskiego spotyka się jedynie klasyfikację odmianowo-stylistyczną (*książk.*) i gatunkową typu *fraz.*, sygnalizowaną też umownymi oznaczeniami graficznymi (∅). Taki stan rzeczy z jednej strony przyczynia się do odmitologizowania omawianych jednostek języka, z drugiej zaś – może być odbiciem tego procesu w polszczyźnie. Jak się okazuje, zgodnie z opisem leksykograficznym frazeologizm *jabłko niezgody* nadal jest odczuwany jako ten motywowany mitologicznie, natomiast *złote jabłko* należy już do grupy synonimicznych połączeń wyrazowych, których genezy się nie uściśla. Dodatkowym powodem pomijania informacji genetycznej w przypadku *złotego jabłka*

może być jego wieloznaczność (np. insygnia władzy królewskiej) i polimitologiczność. Zważając jednak na duży wpływ antyku na kulturę polską (zob. Sinko 1988; Plezia 2001), stwierdzić należy, że to właśnie mitologia grecka jest płaszczyzną źródłową tej jednostki, a nie na przykład mitologia skandy-nawska. I to jednoznacznie potwierdzają opracowania specjalistyczne z zakresu frazeologii i paremiologii, a także źródła encyklopedyczno-słownikowe (AK1, SMTK). Dużą skrupulatność w określaniu genezy mitologizmów widać w SMTK oraz w słownikach dwujęzycznych (CP-SSS, R-PSSS, WC-PSF) poświęconych skrzydlatym słowom (zob. Chlebda 2005). W opracowaniach tych pojawia się rozbudowana notka dotycząca genezy i precyzyjna kwalifikacja genetyczna związku *jabłko niezgody* – jednoznacznie wskazano, że to mitologię grecką uznaje się za płaszczyznę źródłową frazeologizmu. W innych opracowaniach frazeologicznych: lapidarnie sygnalizuje się pochodzenie mitologizmu *złote jabłko* (AK1, AK, NKPP), podaje się jedynie kwalifikator *mit.* (WSF) lub nie ma żadnej wzmianki o genezie związku wyrazowego (SFS). Notacja *jabłka niezgody* także jest uzupełniana krótką informacją o pochodzeniu frazeologizmu (AK, SFS, NKPP, SS, szerzej – AK1, WSFL), jedynie kwalifikatorem *mit.* (WSF), zdarza się, że pomija się w ogóle odniesienie do mitologii (PWN).

Międzynarodowy charakter mitologizmów *złote jabłko* i *jabłko niezgody*

Autor najstarszego słowniczka frazeologicznego Antoni Krasnowolski w opracowaniu *Przenośnie mowy potocznej* napisał:

Przenośnie mowy potocznej mają tę właściwość, że nie są utworzone przez jednostkę w chwili mówienia, lecz są czerpane z zasobów prastarego skarbcza językowego, że są wspólną własnością całego narodu, że są używane powszechnie i w stałym brzmieniu na kształt przysłowia. Są to *przenośnie przysłowiowe* (AK1 17).

W tym fragmencie jest mowa o narodowej i historycznej wartości tak zwanych przenośni przysłowiowych, do których badacz zalicza również omawiane tutaj mitologizmy. W słowniczku do tych wartości autor dodaje jeszcze jedną:

Ważną część frazeologii, jej okrasę i ożywienie, stanowią przenośnie przysłowiowe, które w formie zwięzłego obrazu wyrażają jakąś myśl oderwaną. Wiele z nich językowi polskiemu jest wspólnych z językami innych narodów, podlegających tym samym wpływom cywilizacyjnym. Ich źródła należy szukać przeważnie w Biblii, a poza tem w mitologii greckiej, w autorach starożytnych (AK 5).

Część rodzimego zasobu frazeologicznego nosi znamiona międzynarodowości, inaczej mówiąc – niektóre utrwalone połączenia wyrazowe występują w innych językach, co z kolei potwierdza wspólnotę kulturową

(zob. m.in. Lewicki, Pajdzińska 2001: 324; Maćkiewicz 2001: 558–559; Oleśkiewicz 2007: 7; Sinko 1988: 485).

Zarówno *złote jabłko*, jak i *jabłko niezgody* to internacjonalizmy. Potwierdza to analiza zasobów leksykograficznych innego języka lub słowników dwujęzycznych. W poddanych ekscerpcji opracowaniach dwujęzycznych: czesko-polskich (C-PSSS, WC-PSF) i rosyjsko-polskim (R-PSSS) znaleźć można jedynie mitologizm *jabłko niezgody*. Międzynarodowy charakter obydwu jednostek języka potwierdzają jednak komparatystyczne badania Anastazji Oleśkiewicz, która pokazała, że jednostki te są notowane w słownikach języka włoskiego, francuskiego, angielskiego i niemieckiego (zob. Oleśkiewicz 2007: 168–169, 210–211).

Tab. 2. Zestawienie obcojęzycznych odpowiedników *jabłka niezgody* i *złotego jabłka* (źródła: Oleśkiewicz 2007; C-PSSS; R-PSSS). Objaśnienie: F (zgodność formy), Z (zgodność znaczenia przenośnego); zgodność +; brak zgodności –; x brak płaszczyzny porównawczej

język polski	<i>złote jabłko</i>	F	Z	jabłko niezgody / Eris / Erydy	F	Z
język czeski	x	x	x	<i>Eridino jablko</i> <i>jablko sváru / sporu</i> syn. <i>Paridovo jablko</i>	+	+
język rosyjski	x	x	x	яблоко раздора яблоко Эриды	+	+
język włoski	<i>pomo d'oro</i>	+	–	<i>pomo de discordia</i>	+	+
język francuski	<i>pomme d'or</i>	+	x	<i>pomme de discorde</i>	+	+
język angielski	<i>Golden Apple</i>	+	–	<i>an/the apple of discord</i>	+	+
język niemiecki	<i>goldenes Apfel</i>	+	+	<i>Zankapfel</i> <i>Erisapfel</i>	–	+

W Tabeli 2 zestawiono obcojęzyczne odpowiedniki omawianych mitologizmów, a także ukazano ich zgodność (lub jej brak) na poziomie gramatyczno-leksykalnym (F) i semantycznym (Z). W przypadku *złotego jabłka* mamy niemal idealną zgodność formalną odpowiedników obcojęzycznych, jednak nie przekłada się to na tożsamość znaczeniową (taka zgodność występuje tylko w języku niemieckim i w języku polskim). Bardziej ustabilizowanym międzynarodowo i jednorodnym zarówno w płaszczyźnie formalnej, jak i semantycznej jest mitologizm *jabłko niezgody*, który nie ma swojego gramatyczno-leksykalnego odpowiednika w języku niemieckim. Widać również, iż w niektórych językach (polskim, czeskim, rosyjskim) jednostka ta charakteryzuje się wariantywnością.

W żadnym z analizowanych leksykonów (wydanych w XX i XXI wieku) nie podano ani łacińskiego, ani greckiego pierwowzoru omawianych frazeologizmów, z czego można wnioskować, że z tekstami antycznymi i z mitologią wiążą się one przede wszystkim motywacją (zob. Basaj 1988: 33–34), a ich formy w większości przywołanych tutaj języków przyjmują postać kalk strukturalnych (być może wzajemnie się warunkujących lub wywodzących

się od łacińskich czy greckich pierwowzorów). Czesław Michalunio przywołuje łaciński odpowiednik *jabłka niezgody* – *malum discordiae* – ze źródła *Digesta Iustiniani* – 25, 8, 54, 95 (Michalunio 2008: 260), jednak współczesne opracowania leksykograficzne nie potwierdzają tego, iż tekstowym pierwowzorem polskiej jednostki języka *jabłko niezgody* jest właśnie ta łacińska konstrukcja.

Podsumowanie

Mitologizmy frazeologiczne *złote jabłko* i *jabłko niezgody* to znaczące fakty kulturowe, które kryją w sobie z jednej strony bogatą symbolikę warunkowaną ich motywacją mitologiczną, a z drugiej – cenny ładunek życiowej mądrości. Międzynarodowy charakter badanych połączeń wyrazowych stanowi potwierdzenie wspólnoty kultur europejskich, których podwaliną stał się antyk. Ze względu na to, że jednostki te należą do grupy frazeologizmów związanych z mitologią grecką przede wszystkim semantycznie, można mniemać, że dla użytkowników języka ich kulturowy rodowód pozostaje często tajemnicą. Mitologizmy te, choć notowane we współczesnych opracowaniach leksykograficznych, to zwłaszcza w źródłach ogólnych są pozbawiane informacji genetycznej, a ich opisowi towarzyszy najczęściej i wyłącznie kwalifikacja stylistyczno-odmianowa (*książk.*). Z oglądu leksykograficznego wynika, że mitologizm *jabłko niezgody* jest frazeologizmem nie tylko notowanym w większej liczbie współczesnych słowników, ale także jest jednostką języka o silniejszym statusie mitologicznym niż *złote jabłko*, co potwierdza częstsze odwoływanie się do mitologii w jego notacji leksykograficznej. Zestawianie omawianych jednostek języka z synonimami frazeologicznymi o innej motywacji (niekoniecznie kulturowej) również powoduje ich postępującą demitologizację.

Rozwiązanie skrótów

AK – A. Krasnowolski, *Słowniczek frazeologiczny. Poradnik dla piszących*, Warszawa 1900.

AK1 – A. Krasnowolski, *Przenośnie mowy potocznej. Część II. Życie praktyczne i duchowe*, Warszawa 1906.

BT – *Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, oprac. zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich, red. ks. Kazimierz Dynarski, red. nauk. o. Augustyn Jankowski, wyd. 3 popr., Poznań – Warszawa: Wydawnictwo Pallottinum 1982.

CP-SSS – T.Z. Orłoś, J. Hornik, *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków 1996.

ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. I–II, Warszawa 2000.

Kn – G. Knapski, *Thesaurus polono-latino-graecus*, Kraków 1643–1644.

- NKPP** – *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*. W oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował Zespół Redakcyjny pod kierunkiem Juliana Krzyżanowskiego, t. I–III, Warszawa 1969–1972, t. IV oprac. S. Świrko, Warszawa 1978.
- PSWP** – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgółkowa, t. I–L, Poznań 1994–2005.
- PWN** – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.
- R-PSSS** – W. Chlebda, W.M. Mokijenko, S.G. Szuleżkowa, *Rosyjsko-polski słownik skrzydlatych słów*, Łask 2003.
- SFS** – S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. I–II, Warszawa 1977.
- SJPDor** – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1997 (wersja elektroniczna).
- SJPSzym** – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. I–III, Warszawa 1992.
- SL** – *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde*. Wydanie drugie, poprawne i pomnożone staraniem i nakładem Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, t. I–VI, Lwów 1854–1860, wersja elektroniczna: <http://poliarp.wbl.klf.uw.edu.pl/pl/sownik-lindego> (dostęp: 13.02.2016).
- SMTK** – W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 2006.
- SPXVI** – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M.R. Mayenowa, F. Peplowski, K. Mrowciewicz, P. Potoniec, t. I–XXXVI, Wrocław 1966–.
- SS** – H. Markiewicz, A. Romanowski, *Skrzydlate słowa. Wielki słownik cytatów polskich i obcych*, Warszawa 2007.
- SW** – J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa 1952–1953.
- USJP** – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. I–IV, Warszawa 2006.
- WC-PSF** – *Wielki czesko-polski słownik frazeologiczny*, red. T.Z. Orłoś, Kraków 2009.
- WSF** – P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2004.
- WSFL** – R. Lebda, *Wielki słownik frazeologiczny*, red. A. Latusek, Kraków 2009.

Bibliografia

- Bartmiński J. (red.), 2012, *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 1: *Kosmos*, z. 4: *Świat, światło, metale*, Lublin.
- Basaj M., 1988, *O polu semantycznym internacjonalizmów frazeologicznych*, „Z Polskich Studiów Sławistycznych”, seria 7, s. 29–35.
- Bańkowski A., 2000, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Biedermann H., 2001, *Leksykon symboli*, tłum. J. Rubinowicz, Warszawa.
- Boryś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Burszta W.J., 1998, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań.
- Chenel Á.P., Simarro A.S., 2008, *Słownik symboli*, tłum. M. Boberska, Warszawa.
- Chlebda W., 2005, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole.

- Grimal P., 1997, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Kopaliński W., 1990, *Słownik symboli*, Warszawa.
- Krzyżyk D., 2009, *Znajomość związków frazeologicznych o rodowodzie mitologicznym (na podstawie badań wśród studentów)*, [w:] *Język żyje. Rzecz o współczesnej polszczyźnie*, red. K. Ożóg, Rzeszów, s. 134–141.
- Lewicki A.M., Pajdzińska A., 2001, *Frazeologia*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 315–333.
- Lurker M., 1989, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. bp K. Romaniuk, Poznań.
- Lurker M., 1994, *Przesłanie symboli w mitach, kulturach i religiach*, tłum. R. Wojnakowski, Kraków.
- Maćkiewicz J., 2001, *Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 555–562.
- Michalunio C., 2008, *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów i powiedzeń z indeksem osobowym i tematycznym*, Kraków.
- Oesterreicher-Mollwo M. (oprac.), 1992, *Leksykon symboli*, tłum. J. Prokopiuk, Warszawa.
- Oleśkiewicz A., 2007, *Europa języków. Związki frazeologiczne o proveniencji biblijnej i antycznej w europejskiej wspólnocie słownikowej*, Kraków.
- Plezia M., 2001, *Tysiąclecie kultury antycznej w Polsce*, [w:] idem, *Scripta minora. Łacina średniowieczna i Wincenty Kadłubek*, Kraków, s. 163–174.
- Puda-Blokesz M., 2011, *Wariantywność mitologizmów frazeologicznych w świetle danych leksykograficznych*, [w:] *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Wariantywność we frazeologii*, red. P. Fliciński, Poznań, s. 81–93.
- Puda-Blokesz M., 2014, *Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksykografii XX i XXI wieku)*, Kraków.
- Puda-Blokesz M. (w druku), *Wokół problemów genezy polskich mitologizmów frazeologicznych*, [w:] *Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Geneza dawnych i nowych frazeologizmów polskich*, red. G. Dziamska-Lenart, J. Liberek, Poznań.
- Sinko T., 1988, *Antyk w literaturze polskiej. Prace komparatystyczne*, wybór i oprac. T. Bieńkowski, wstęp S. Stabryła, Warszawa.
- Sobol E. (red.), 1996, *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa.
- Stabryła S., 2007, *Złote jabłka Afrodyty. Greckie legendy o miłości*, Warszawa.
- Zamarovský V., 2006, *Encyklopedia mitologii antycznej*, tłum. J. Illg, L. Spyрка, J. Wania, Warszawa.

And *złote jabłko* (the golden apple) Became *jabłko niezgody* (the apple of discord): On the Cultural and Lexicographic Dimension of Two Mythology-Based Expressions Which Contain a Fruit Name

Abstract

In the phraseological stock of Polish there can be found language units which conceal a cultural symbolism of mythological provenance – symbolism that speakers are perhaps sometimes unaware of. In this group there are two phraseological expressions containing a fruit name (apple) that seem to be genetically related to Greek mythology: the *złote jabłko* [golden apple] and the *jabłko niezgody* [apple of discord]. The article presents the etymology of the ‘apple’ lexeme, broadly outlines the symbolism of apple and apple tree in various cultures and mythologies, and eventually discusses, inter alia, (1) mythological motivation of the units under consideration, (2) semantic and formal status of mythology-based phraseological expressions, (3) lexicographic status of both expressions, and (4) their international character.